

Teme iz Aristotela

IZDAVAČ
Institut za filozofiju, Zagreb

ZA IZDAVAČA
Luka Boršić

GRAFIČKA PRIPREMA I DESIGN
Marin Martinić Jerčić

ILUSTRACIJA NA KORICAMA
Frida Grgić

TISAK
Booksfactory

ISBN 978-953-7137-72-4

CIP zapis je dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001134499.

Knjiga je tiskana uz potporu Ministarstva znanosti
i obrazovanja Republike Hrvatske

TEME IZ ARISTOTELE

Filip Grgić

 Institut za
filozofiju

Zagreb, 2022.

SADRŽAJ

Uvod	7
1. Hilemorfizam	9
2. Zašto supstancija ne može biti samo subjekt?	31
3. Treći čovjek	45
4. Aristotel protiv determinista	61
5. Deliberacija i kontingentnost	73
6. Racionalne sposobnosti i objašnjenje djelovanja	87
7. Suodgovornost za vlastiti karakter	111
8. Sretan slučaj i teleologija	131
9. Sreća, priroda i bog	149
10. Neznanje, protuvoljnost i žaljenje	173
11. <i>Akrasia</i> i znanje	193
12. <i>Akrasia</i> , sloboda i prisila	213
Kratice	223
Literatura	225
Bilješka o tekstovima	235
Kazalo pojmova i imena	237
Kazalo odlomaka iz Aristotela	241

Uvod

U ovoj sam knjizi sabrao dvanaest svojih tekstova o različitim temama Aristotelove i aristotelovske filozofije. Deset tekstova prethodno je objavljeno, od čega osam na engleskom i dva (1. i 2. poglavlje) na hrvatskom. Dva teksta (3. i 12. poglavlje) ovdje se objavljuju po prvi put. Mislim da sadržaj u potpunosti opravdava pomalo nemaštovit naslov ove knjige: tekstovi su nastali uglavnom neovisno jedan o drugome, u različitim prigodama i s različitim ciljevima, tako da ne čine neku čvrstu cjelinu. Ipak, mogu se grupirati u nekoliko skupina.

Prva četiri poglavlja posvećena su metafizičkim temama. U prvom poglavlju zapravo i ne raspravljam o Aristotelu, nego o mjestu što ga u suvremenom kontekstu zauzima jedna od njegovih najvažnijih filozofskih teorija, hilemorfizam. Za razliku od toga, drugo je poglavlje podrobna interpretacija onoga za što smatram da predstavlja prijelaz s ontologije iz spisa *Kategorije* na ontologiju *Metafizike*. U trećem poglavlju raspravljam o nekoliko inačica tzv. argumenta trećeg čovjeka protiv platonovske ontologije kako su prikazani u komentaru prve knjige *Metafizike* što ga je sastavio Aleksandar iz Afrodizijade, u kojemu se Aleksandar, između ostaloga, koristi fragmentom iz Aristotelova izgubljenog djela *O idejama*. Metafizički dio knjige zaključuje se raspravom o jednom od nekoliko Aristotelovih argumenata protiv kauzalnog determinizma, to jest tvrdnje da budući da svaki događaj ima uzrok iz kojeg neminovno slijedi, sve se zbiva iz nužnosti.

Sljedećim trima tekstovima prelazim na praktičnu filozofiju. U petom poglavlju pokazujem kako se Aristotelov model deliberacije razlikuje od suvremenog. Ujedno nastojim pokazati zašto iz same strukture Aristotelova razmišljanja slijedi da naša odgovornost za naše radnje ne može biti zapriječena kauzalnim determinizmom. U šestom poglavlju Aristotela ponovno stavljam u suvremeni kontekst. Neki filozofi danas smatraju da je sve ljudske radnje najbolje opisati kao manifestacije

dvostranih moći ili sposobnosti, i čini se da izvor takva shvaćanja možemo naći kod Aristotela i njegova opisa racionalnih sposobnosti u devetoj knjizi *Metafizike*. Nastojim pokazati da tome ipak nije tako. U sedmom poglavlju raspravljam o odgovornosti. Aristotel smatra da smo odgovorni za radnje kojima manifestiramo i stječemo naš karakter. No jesmo li odgovorni i za sam karakter? Razvijajući ono za što smatram da je aristotelovski odgovor pokazujem da Aristotelovo shvaćanje teleološke strukture ljudskog djelovanja povlači za sobom neke teškoće, ali i uvide koji su suvremenoj filozofiji nepoznati. Mnoge Aristotelove ideje o ljudskom djelovanju ostat će neshvatljive ako njegovim tekstovima pristupimo vođeni našim današnjim filozofskim interesima i u njima pokušamo razlučiti Aristotelove kompatibilističke ili inkompatibilističke sklonosti prepoznatljive u suvremenim raspravama.

U sljedećim trima poglavljima raspravljam o akcidentalnom djelovanju, prije svega o radnjama i događajima koji su ishodi sretnog slučaja, a ne deliberacije. Dok u osmom poglavlju objašnjavam način na koji pojam sretnog slučaja Aristotel uklapa u širi teleološki okvir, u devetom poglavlju raspravljam o tome što zapravo znači imati svojstvo *biti srećković* i odakle ono potječe. Aristotel o tome ima prilično kompliciranu raspravu u pretposljednem poglavlju *Eudemove Etike*. Iako se na prvi pogled čini da tamo nudi nekakvo naturalističko objašnjenje, to jest da tvrdi da postoji neki prirodni temelj posjedovanja svojstva *biti srećković* koji se tiče čovjekova prirodnog ustroja, pokušavam pokazati da su stvari zapravo skroz drukčije: dobra sreća u osnovi je objašnjiva samo teološki. U desetom poglavlju raspravljam o radnjama učinjenima zbog neznanja. Nastojim pokazati da su takve radnje zapravo primjeri loše sreće i da se u potpunosti uklapaju u Aristotelovo objašnjenje sretnog slučaja.

Posljednja dva poglavlja govore o fenomenu *akrasije* ili slabosti volje. Akratična osoba zna da ono što čini ne bi smjela činiti; zna da ono što čini za nju nije dobro. Što to znači da *zna*? I što je točno sadržaj njezina znanja? O tim pitanjima raspravljam u jedanaestom poglavlju. Posljednje poglavlje, poput prvog, zapravo i nije izravno o Aristotelu. U njemu pokušavam pokazati zašto pitanje jesu li akratične radnje slobodne i nije toliko važno.

Tekstove uglavnom donosim u neizmijenjenom obliku: u prijevodu sam samo ispravio očite pogreške i precizirao neke nejasne formulacije. Reference na sekundarnu literaturu, kao i raspravu o njoj, ostavio sam kakve su bile i u izvornim izdanjima.